

Gilah Yelin Hirsch

Zöld Tara és a Dalai Láma életrajzírója

Az 1940-es évek közepe táján, amikor még kislány voltam Kanadában, közelebről Montreálban, valami megmagyarázhatatlan módon tudtam, hogy létezik egy Tibet nevű hely, és egy ember, akit úgy neveznek, hogy Dalai Láma. Észak-Amerika egyik legnagyobb zsidó gettójában nőttem fel, ahol több mint 20 000 ember arra szentelte életét, hogy megőrizze a judaizmust és

a zsidó kultúrát. Sokan voltak közülük holokauszt-túlélők, sokan pedig a túlélők gyermekei, unokái. A Zsidó Peretz egyházi általános iskolába jártam, ahol két részre volt osztva az oktatás. A világi tantárgyakat franciául és angolul oktatták, míg héber és jiddis nyelven folyt a zsidó kultúra, történelem és a Tóra oktatása.

Nyolcéves koromban jiddis nyelven kérdeztem meg a Tóra ortodox tanártól, hogy a Tórában az istent jelölő főnevek és névmások miért egyaránt hím- és nőneműek, miközben istenre csak hím-neműként hivatkozunk. A tanár végigment a 19. századi íróasztalok között és a hajamnál fogva kidobott. Többé nem mehettem vissza. Ekkortól datálódik feministává válásom kezdete.

12 vagy 13 éves lehettem, amikor Montreál belvárosában, egy dohos könyvesboltban felfedeztem Tuesday Lobsang Rampa *A harmadik szem* című művének egy elég használt példányát. Habzsoltam a szerző minden szavát, mellyel leírja, milyen szerzetesként élni egy tibeti kolostorban. Minden, amit olvastam, bámulatosan ismerős volt számomra, olyan volt, mintha én is ott éltem volna. Idővel a szerző minden fellelhető művét elolvastam. Sok évvel később derült ki, hogy Tuesday Lobsang Rampa egy brit vízvezeték-szerelő fiának, Cyril Henry Hoskinnak (1910–1981) az írói álneve, aki azt állította, hogy testét Tuesday Lobsang Rampa tibeti szerzetes lelke szállta meg.

Még a kivételesen erős és érdemi zsidó oktatás, kutatás és tapasztalat ellenére is megmagyarázhatatlanul megszállottjává váltam ennek az ismerős ismeretlennek. Bárhova mentem, a Dalai Láma és Tibet létezéséről kérdezősködtem. A csalódás kutató és informálódó éveit következtek.

1979-ben, Londonban, a St. Martin's Művészeti Egyetemen kaptam művészeti ösztöndíjat. Ott találkoztam egy kanadai diplomatával, aki biztosított arról, hogy a misztikus Himalájában valóban létezik a gyakran Shangri-La néven emlegetett Tibet, és a vallási vezetőként ismert őszentsége, a Dalai Láma szintén

létezik. Azt is mondta, hogy szinte lehetetlen odalátogatni, mivel azt a tengerszint feletti magasság nagyon megnehezíti, és csak nagyon kevesen szánták rá magukat a bizonytalan útra. Időközben rátaláltam és szétolvastam a tibeti felfedezővé vált, francia operadiva, Alexandra David-Neel könyveit. Nemcsak hogy ő volt az első nő, aki elutazott Tibetbe, de az 1900-as évek elején ő volt az első női láma. Első könyvét, az 1929-ben megjelent *Mágusok között Tibetben* címűt több, utazásairól szóló könyv követte, melyekben a tibeti buddhizmusról és miszticizmusról írt. Olvasás közben éreztem, hogy nemcsak tudásom nő, hanem a vágy, hogy nyomába lépjek azon a legendás helyen. Néhány évvel később, továbbra is lánggra lobbantott szenvedéllyel, rátaláltam Heinrich Harrerre, a *Hét év Tibetben* (1952) írójára, kutatóra.

Eltökélt szándékom volt megtalálni Tibetet és a Dalai Lámát. 1986–87-ben, a Los Angeles-i Kalifornia Állami Egyetem, ahol 1973 óta művészeti tanárként folyamatosan állásban voltam, egy év kutató szabadságot bocsátott a rendelkezésemre. Ugyanakkor a festményeimmel NEA szenior ösztöndíjat nyertem, így hát 1986. szeptember elsején, hátizsákkal a hátamon nekivágtam az egy évig tartó, 15 ázsiai országot érintő útnak. Éppen akkor töltöttem be a negyvenkettedik évemet, amikor végre megvalósíthattam gyermekkori álmom.

Ugyanakkor, arról nem volt tudomásom, hogy abban az időben Kína csak szorosan felügyelt csoportokat engedett be a körülhatárolt kínai területekre. Ezek elsősorban orvosi csoportok voltak, mivel a kínai orvoslást, különös tekintettel az akupunktúrára, a nyugati országok egyre inkább elismerték. Egyedül, sötét éjszaka érkeztem Japánból egy apró repülőgéppel az egy barakkal rendelkező sanghaji repülőtérré. A repülőtér világítása egy meztelen villanykörte volt. Nem beszéltem sem mandarin, sem kantoni nyelven, ráadásul ott tartottak egy éjszakán át. Nem tudtam, mi fog történni – visszadobnak Japánba, vagy talán az Egyesült Államokba küldenek?

Csodával határos módon, másnap kaptam egy írást, amelyen kínaiul az állt, hogy az Első Számú Csoportba tartozom. A nyelvészet e sajátos adaptációja lehetővé tette számomra, hogy önállóan utazzam Kínában, és olyan tapasztalatokat gyűjtsek, ami más külföldi csoportok számára nem lehetséges.

Számtalan tanulságos tapasztalatra tettem szert kínai utazásom során. Sikerült eljutnom a hatalmas ország legtávolabbi csücskeibe. Számos kínai városban és tartományban láttam ősi buddhista barlangokat és szélesebb körben ismert értékeket. Óvatosan kérdezősködtem Tibetről is, de csak elutasító választ kaptam, és semmit nem tudhattam meg Tibet létezéséről, a tibetiek iszonyú üldöztetéséről és a több mint 1300 tibeti kolostor megsemmisítéséről. Attól függetlenül, hogy Tibet Kína egyetlen térképén sem volt beazonosítva, számomra egy fantasztikus, felderítendő cél maradt.

A kínai légitársaság volt az egyetlen, amely generációkon át repült Tibet fővárosába, Lhasába, bár a várost a kínaiak nem ismerték el. „A kínai légitársaság gépei mindig lezuhannak”, volt a mindenütt látható mondás, ami a bádogdoboz repülőkhöz és a kínai légitársaság kétes rekordjához kapcsolódik. A másik lehetőség egy többhetes kemény út Chengtuból, Szecsuan tartomány legnyugatabbra fekvő városából. Időközben egyre hidegebb lett. Úgy döntöttem, hogy addig Chengtuban maradok, amíg lehetőségem nem lesz feljutni a ritkán járó, Lhasába induló gépre.

Két nappal később úton voltam egy fűtetlen, szigetelés és ülés nélküli gépen Chengtuból Lhasába. Hetedmagammal ültem az apró gép hideg fémpadlóján. A fémfalakon lévő kampókhoz rögzített hevederekbe kapaszkodtunk, és az utaskísérő a légitársaság üdvözlési protokolljának megfelelően, már amit ő annak hitt, szó szerint cukorkát és kulcstartót dobott nekünk.

Mielőtt elhagytam Los Angeles, ujjam a földgömbre helyeztem, hogy érezzem a hatalmas különbséget Tibet és Ázsia többi részének magassága között. Lhasa tengerszint feletti magassága 3600 méter. Úgy készültem fel erre a potenciálisan veszélyes magasságra, hogy három nappal az indulás előtt és ott tartózkodásom alatt folyamatosan Diamoxot szedtem. A legtisztábbnak tűnő hotelben laktam, ahol minden szobában volt oxigénpalack. Az étteremben jakburgert szolgáltak fel.

A Lhasában töltött első éjszakámon döbbenetes álmot láttam. 17. századi ferences apáca voltam, és a „Havas Hegység” egyik szakadékába zuhant „elveszett hittestvéreim” után kutattam. Homokszínű zsákvászon ruhában láttam magam, amely durva kötéllel volt a derekamnál megkötve. Természetes aranybarna hajam fekete volt, és az arcom mentén szögletesre volt vágva. Nem nagyon ismertem magamra, mégis tudtam, hogy én vagyok az apáca. Követtem „hittestvéreim” nyomát a hófedte hegységen a szakadékba, és egy valóságos kisvárosban találtam magam, amely folyójával, hídjaival és magas szobraival az emberi kéz absztrakt jeleit viselte. Ismerősnek tűnt a hely, bár sötét volt. Közeledett az éjszaka, mégis tökéletesen élénk volt, és mind a mai napig fennmaradt az összes tájékoztató és földrajzi pont. Álmomban „elveszett hittestvéreimet” soha nem találtam meg. Felriadtam, és azonnal térképet készítettem arról, amit láttam. Ekkor még nem tudtam, hogy a „Havas Hegység” az angol megfelelője annak a szónak, amit a tibetiek használnak a Himalájára. Azt sem tudtam, hogy azok az emberi jellegű absztrakt szobrok Buddhát reprezentáltak és a tibeti buddhisták tiszteletét élvezik. Óvatosan összehajtottam a térképet, és naplómbe rejtettem.

Teljesen megváltozott állapotban éltem át azt a két hetet, amit Tibetben töltöttem. Kolostorról kolostorra jártam, és megdöbbenve tapasztaltam, hogy többségük romokban állt. Tanúja voltam olyan esetnek, amikor szerzeteseket bántalmaztak. A tibetiek azt állítják, hogy a kínaiak 6 millió tibetit öltek meg. Tibetben halál után a testet vagy ünnepélyesen elhamvasztják, vagy visszadják a földnek égbe temetés által. Anno olvastam az égbe temetésről, ezért elmentem a Lhasa melletti hegy tetején levő helyszínre, hogy tanúja legyek a szertartásnak. Mivel a terep sziklás, és a földbe temetés lehetetlen, éppen ezért a közelmúltban elhunyt személyek testét idehozzák, feldarabolják, és a testrészeket ott hagyják a mindig ott repdeső döngkeselyűk számára.

Nagyon hideg volt, esős és jeges. Minden órában heves hóvihár zúdult le, ennek ellenére a Barkor utcai piac a megszokott módon működött. Mindenhova egyedül mentem, körülvéve gesztenyebarnába öltözött szerzetesekkel és apácákkal, és gazdagon öltözött tibeti törzsi családok tagjaival és feudális urakkal. Elkápráztatott a tibeti nők és férfiak látványos ruházata, a sokféle selem és brokát, finom színű szálakból és fonalakból szőtt „kötények”, a pazar jak-, juh- és kecskeszőrmék. A férfiak és a nők ezüst, türkiz, korál és sok más ásványi anyagból és drágakőből készített ékszerrel voltak pazarul felékesítve. Néhányuk a rendkívül ritka és áhított „Dzi követ” viselte a nyakán. A sötét hangukatú téli napok ellenére a tibetiek ragyogtak.

Itt az érdeklődő mindent megtalál, ha cserélni vagy vásárolni akar. Erre a himalájai piacra a világ minden sarkából érkezett áru: Indiából és Kínából pamut és selyem, állati testrészek, gyógyitalok, mint például kígyóméreg és agancs, mindkettő a férfiaság és a termékenység elősegítésére, élelmiszer, fűszerek, hordozható elektronikai eszközök és csempész DVD. A tibeti orvosok ellenőrizték a betegek kilenc vagy tizenhárom pulzuspontját és vizeletét, és kiosztották a gyógynövényeket. A fogorvosok a hóviharban is szünet nélkül dolgoztak a zsúfolt kültéri piacon, mellettük köcsög, teli fájós fogú páciensek kihúzott fogával, amit, ha a szükség úgy hozta, beragasztottak másvalaki szájába. Hideg Chang, a tibeti sör és forró tea is kapható a piacon. Külföldit alig lehetett látni.

A szent kántálás egész nap és egész éjjel hallható volt. A kántálás zenei frekvenciája mind fizikailag, mind érzelmileg magas energiaszintet tartott fenn. Ájtatos idős emberek pörgették az imakerekeiket, míg az óramutató járásával megegyező irányban imádkozók hada járta körbe a szentélyt nagy imakerekeket forgatva, folyamatosan küldve imáikat a tudatos lények világegyetemébe; om mani pad me hom...

Meglátogattam az orvosi és az asztrológiai iskolát, amelyek szerves részét képezik a szerzetesek képzésének. Én voltam az egyetlen nő ebben a környezetben. Elértem célom, megtaláltam Tibetet, bár a Dalai Lámát nem.

Nem engedélyezték, hogy belépjek a Potala palotába, de az kiderült, hogy 1423 szobája van. Többször is elmesélték Kína 1959-es betörését Tibetbe, és a Dalai Láma a Himaláján keresztüli menekülését, hogy ideiglenes otthont létesítsen Jawaharlal Nehru miniszterelnök által. A Dalai Láma a mai napig Észak-Indiában él száműzetésben Dharamszala felett, McLeod Ganjban.

Az időm eléggé beszűkült, mivel a heves himalájai viharok egyre rendszereesebbek lettek. Ideje volt délre menni, Katmanduba, Nepál melegebb éghajlatú országába. Lhasában talákoztam három nyugati utazóval, akik szintén Katmanduba akartak eljutni. Közösén kibéreltünk egy tibeti sofórt és egy terepjárót, hogy eljussunk a világ tetejéről Nepál sűrű dzsungeléibe. Útközben rengeteg kolostort, szívfacsaró pusztítást és rombolást láttunk, valamint magányos tibeti családokat, amelyek egy nőből és két férjből álltak. A férfiak gyakran testvérek voltak. Tibetben a többférjűség megszokott gyakorlat, főleg az elszigetelten élő családoknál tapasztalható. Ily módon az egyik férj a juhokat és a jakokat alacsonyabb magasságban található termékeny legelőre terelheti, míg a másik férj a jurtánál vigyáz a feleségre és a gyerekekre. Magányos emberek kemény munkája ez.

Az üldöztetésekről mindenkinek megvolt a maga története. Mindenkinél ott volt a Dalai Láma arcképe, ami különben tiltva volt, rejtett helyről hozták elő megmutatni. A kínaiak megtiltották a tibeti buddhizmus gyakorlását és a Dalai Láma nevének említését. Mégis, minden tibeti család elvárta önmagától, sőt megtiszteltetésnek számított, hogy a legfiatalabb, 3-4 éves gyermeküket beadják a kolostorba szerzetesnek. Ezt még a rengeteg lerombolt kolostor dacára is megtették. Az apró gyermekeket idősebb szerzetesek oktatták, és az egész életüket a kolostorban töltötték. Láttam, ahogy a vörös köpenyeges apró fiúcskák kölyökkutyákhoz hasonlóan egy halomban aludtak szinte minden kolostorban, amit meglátogattam éveken keresztül utazásaim során Tibetben, Nepálban, Indiában és Bhutánban. A gyerekek így, összefújva vigasztalták egymást.

Rémesen le voltam sújtva, szomorúsággal töltöttek el a tibeti állapotok, ugyanakkor tisztán láttam magam előtt a nekem kijelölt utat Tibet és a tibeti buddhizmus támogatójaként és terjesztőjeként.

Lefelé haladtunk a hegyről, gyakran ragadtunk iszapba, és mélyen le kellett ásnunk, hogy kiszabadítsuk a kereket, vagy a folyó közepén kellett sziklák okozta földcsuszamlás miatt megállnunk. Rájöttünk, hogy a testi tisztaság nem tartozik a prioritások közé a kemény életet élő tibetiek között. Iszonyúan bűzlöttünk, a zuhany a nem létező fogalmak közé tartozott. Házigazdáinknak nap mint nap keményen meg kellett küzdeniük az ivóvízért, ami hosszú utat tett meg, amíg hozzánk eljutott.

A hét vége körül egyre sűrűbb zöld lombos környéken haladtunk lefelé Nepál irányába. Pazar erdők, virágok, majmok és egzotikus madarak üdvözöltek minket, még akkor is, amikor három nappal a Katmanduba érkezésünk előtt meglátogattuk a tibeti szent, Padmasambaba barlangját. A tibeti fennsík gleccserei, havas és száraz homokos környezete után hatalmas megkönnyebbülés volt számunkra a buja Katmandu-völgy, és hogy magunk mögött hagytuk a nyugtalanító valóságot, aminek tanúi voltunk. Ugyanakkor hálával tölt el, hogy láthattuk, ami megmaradt Shangri-lából, és örömmel néztünk elébe mindannak a komfortnak, amit Katmandu nyújthatott.

Abban az időben egyedül az American Express postai szolgáltatásán keresztül lehetett levelet kapni. Az egész világot behálózó nemzetközi irodák biztosítottak egy biztonságos postai címet, egy megbízható bankot a nagyon szükséges pénzügyi tevékenységek megvalósításához, távirat-szolgáltatásokat és távolsági telefonos lehetőségeket az utazók számára, ezek az irdodák a világ híreit is eljuttatták hozzájuk, és angol nyelvű segítséget is kaptak. Mivel nem készítettem részletesebb utazási tervet, néhány Poste Restante címet megadtam azoknak az embereknek, akik esetleg fel akarták venni velem a kapcsolatot. Ugyan részletes naplót vezettem és állandóan fényképeztem, levelet alig írtam utazásom első hetei során. A Katmandu Poste Restante-ban rám váró egyik levelet Los Angelesből továbbították. Nagyon megörültem, hogy Rajiv Gandhi meghívott az úrról szóló első nemzetközi interdiszciplináris konferenciájára, amelyet 1986 novemberében tartanak Újdelhiben. Azt ígérték, hogy szállásomról és ott-tartózkodásomról gondoskodnak, és arra kértek, hogy az ábécé eredetével kapcsolatos elméletemről tartsak előadást. Ezután már csak arra koncentráltam, hogy időben eljussak Újdelhibe a konferenciára.

Katmanduból a Kasmirtól északra fekvő Ladakhba repültem, a másik távoli tibeti városba a Himalájában.

Végül fedett teherautóval jutottam el a messze északon fekvő Ladakhba, és tudtam, hogy ismét egy másik világba érkeztem. Elmentem távoli kolostorokba, és szokatlan rituáléknak voltam tanúja. Láttam tuomo rituálét egy szál köpenyben, meztelen nyakkal és vállal végző szerzeteseket a rémisztő hidegben. Erről Alexandra David-Neel *Misztikusokkal és mágusokkal Tibetben* című könyvében olvastam. Miközben én remegve fagyoskodtam Himalája-kutatóknak tervezett többretegű gyapjú és Gortex márkájú expedíciós ruhámban és térdig érő, bélelt, vízhatlan lábszárvédővel ellátott Sorrel csizmámban, addig

a szerzetesek, a hidegnek tisztán láthatóan ellenállva, kántáltak és füttyültek munka közben. Tibetben egyáltalán nem vetkőztem le, és nem is mosakodtam meg teljesen. A legtapasztaltabb sarkvidéki utazók azt állítják, hogy egy idő után az ember ruhája már olyan merevvé válik a szennyeződéstől és az emberi test reakcióitól, hogy a ruha magától megáll.

A folyamatos hóviharak miatt késve repültem el Ladakból. Egy jéghideg házban, ahova nagylelkűen befogadtak, töltöttem az éjszakákat. Több napig nekem készített, csodálatosan forró és tápláló jaklevest ettem. Egy idő után egy kis méretű turbólégcsavaros repülőgép érkezett a déli országrészből, és végre, pont egy nappal a konferencia előtt elrepülhettem Újdelhibe.

Egy, a konferenciának helyett adó fényűző hotelbe érkeztem, Delhi egyik legpompásabb szállodájába, ahol piszkos és rossz szagú expedíciós ruhában, hatalmas hátizsákot cipelve, sétabottal a kezemben a recepcióhoz léptem. Körülöttem mindenki normálisan volt öltözve, és úgy néztek rám ebben a fejedelmi környezetben, mint egy alamizsnát remélő koldusra.

Gandhi nekem írt levelét megmutattam a recepciónak, egy magas tibeti férfinak, aki a tibeti apátok öltözetéhez hasonló gesztenyebarna és sáfrányszínű köpenyt hordott. Közöltem a gyanúsán néző hotelalkalmazottal, hogy várnak rám, és egy speciális lakosztályt kell kiutalni számomra. Az apát hatásköre vitathatatlan volt, mivel a recepció személyzete utasításának megfelelően intézkedett. Mielőtt a lakosztályomba kísérték, az apát közölte velem, hogy a konferencia után a dharamszalai McLeod Ganjban, az észak-indiai Himalájában, a Dalai Láma otthonában várnak rám. A tibeti apátot nem láttam többé.

Amint vége lett a konferenciának, busszal elutaztam Dharamszalába. Tizenkét órányi fásasztó buszozás felfelé a Himaláján. Ismét az immáron tiszta expedíciós ruhámba öltöztem, amely minden megállónál egyre piszkosabb lett. A pihenőhelyek (WC-k) szottyós szeméthegek, emberi ürülék, vizelet, halott és élő rovarok és állatok gyűjtőhelyei. Nagyon sürgős dolga kellett hogy legyen annak, aki ilyen roppant, szivárgó és bűdös pöcegödörben akart testileg megkönnyebbülni. Félelmetes volt ez a buszozás, mivel az út olyan keskeny volt, hogy a busz egyik oldala szinte súrolta a hegyet, míg a másik rémisztő közel az út széléhez, ami több ezer lábnyi alig látható mélységben végződött. Még szörnyűbb volt, amikor esett, mivel a busz összevissza csúszkált. Szembejövő forgalomkor az egyik jármű felfelé, a másik lefelé haladt, tehát valamelyiknek meg kellett állnia, hogy elengedje a szembejövőt. Itt senki nem követett semmiféle előírást, ennek következtében tanúi voltunk, amint a hegyről tragikus halálba zuhantak zsúfolásig megtelt buszok.

Dharamszala nyüzsgő, közepes nagyságú hegyi város, amelyet az angol hadsereg alapított az indiai megszállás alatt. Ideérkezésemkor azt javasolták, hogy taxival menjek tovább a hegyen fölfelé, McLeod Ganjba. Harmincperces autózás után meg is érkeztem abba a városba, ahol megtalálhatom a Dalai Láma tartózkodási helyét. Meredek, kanyargós út vitt abba az apró városba, amely madárfészekként gubbasztott a Himalája szélén, 7000 lábnyi magasan. McLeod Ganjban a Dalai Láma hivatalos információs irodájába irányítottak, amely ez időben a város egyetlen szállodájában, a Tibet hotelben volt, három út találkozásánál.

Amint beléptem az irodába, egy európai ruhába öltözött férfi üdvözölt, és közölte velem, hogy már vártak. Megajándékozott egy ünnepeken használatos

kendővel, Khatával, és Zöld Tarának szólított. Tudta a nevem, tudta, hogy hónapok óta utazom, hogy merre jártam, és hogy Újdelhiből érkeztem. A Tibet hotelben, amely valóban egy nagyon szerény vályogház, évezredekre attól a varázslatos hoteltől Delhiben, lefoglalt nekem egy hatágyas szobát. Később megtudtam, hogy a hotel mindegyik szobájában hat ágy van, mivel a tibeti hagyománynak megfelelően, ami azonos más, harmadik világbeli országokéval, több ember aludt egy szobában.

Nem sokkal később bemutatkozott a Dalai Láma hivatalos életrajzírója, bizonyos Ngawandhondup Narkyid, és közölte, hogy ő a házigazdám. A becenevén (Kuno) kellett szólítanom. Kért, hogy kövessem, és elvezetett a Namgyal kolostor udvarán levő templomhoz, amely szintén a Dalai Láma tartózkodási helyéhez tartozott. A templomban, egy trónszerű emelvényen helyezett kényelembe. Miután imákat mormolt körülöttem, szarvasmaszkos és szarvaskosztümbe öltözött táncosok ünnepélyes táncba kezdtek, nyilvánvalóan a tiszteletre. Meg voltam győződve, hogy álmodom vagy hallucinálok. Aranyisteneket idéző templomban, istenként kezeltek és tiszteltek, mint a kreativitás és az együttérzés istenét, Zöld Tarát, akiről egészen addig soha nem hallottam.

A következő két hétben Kuno volt a házigazdám és kísérőm. Meghallgatta gyermekkori történeteimet és lhasai tapasztalataimat, és azt állította, hogy a tibeti családfához és hagyományhoz tartozom.

Megmutatta a templom és a kastély (így hívta Dalai Láma lakhelyét) környékét. Az épület mondjuk jobban hasonlított egy hatalmas tanyasi házhoz, mint egy palotához. Kuno megmutatta az irodáját és a lakását, amely össze volt kötve a Dalai Lámáéval, bemutatott a titkárnak és a szakácsnak, aki mindkettőjükre főzött. A következő pár napban Kuno elvitt több szent helyre, ahol olyan istenségeket mutatott meg, amelyek általában rejtve vannak, mivel őket tartják a leghatalmasabbaknak. Bemutatott a legfelsőbb (nagytiszteletű) lámáknak, rinpocséknak (inkarnált lámák) és geséknek (lelki tanítóknak). Hangot adtam aggodalmamnak, hogy akaratlan csalónak is vélhetnének, és hogy nem lennék képes részt venni a rituálékban, nem tudnék meghajolni és a földre borulni. Mondtam, hogy „Zsidó vagyok, és nem tudok meghajolni egy ember vagy egy bálvány előtt”. (Ekkor még nem ismertem az istenség szót.) Kuno türelmesen biztosított arról, hogy soha nem kell meghajolni senki és semmi előtt, és amikor találkozom a Dalai Lámával, vele is ugyanolyan természetesen kell beszélnem, mint vele és akárki mással.

Továbbra is a Tibet szállóban tartózkodtam. Egy különösen fagyos éjszakán később tértünk vissza a „palotába”, mint ahogy az örök elvárták, és nem tudtunk bemenni a keményen őrzött kapun. Kuno ezért visszakísért a hotelszobámba. Bementem a fürdőszobába átöltözni, és mire visszatértem, Kuno lótuszpozícióban meditált az egyik ágyon. Mély transzban volt, és 3-5 lábnyi áttetsző aranyló aura sugárzott körülötte. Nyitva volt a szeme, de nem látott. Teljesen megbabonázott az, aminek tanúja voltam; azoknak a gyakorlatoknak az egyike valósult meg a szemem előtt, amelyről már olvastam. Saját frekvenciájának megváltoztatásával a körülötte levő tér tulajdonsága és minősége is megváltozik.

Egy alkalommal Kunónak az irodájában megmutattam azt a térképet, amelyet Lhasában készítettem. Ő a háta mögötti polcra levett egy könyvet, és kinyitotta egy megjelölt oldalon. Egy az egyben a saját térképemet láttam ma-

gam előtt kiterítve, minden tekintetben abszolút pontosan, mintha a térképet fénymásolóval készítették volna. Ezután odalapozott egy másik oldalra, ahol hatalmas tömeg előtt egy vörös hajú nő állt kezével (szent) tanító mudra pozícióban. Kuno rám nézett, és így szólt: „Ez az, aki vagy, ez az, aki mindig voltál, Zöld Tara.” Ez nagyon megdöbbenett.

Mindennap különféle rituálékat és gyakorlatokat mutattak meg. Valószínűleg felkészítettek valamire. Találkoztam a Dalai Láma személyes jóságával, az állami órakulummal (necsung órakulum), láttam, amint transzba esve órákig táncolt egy 408 kilós fejdísszel a fején. Megtudtam, hogy az órakulum pozíció genetikailag apáról fiúra száll. Az órakulumok rövid életűek, mivel testüket kivételes keménységgel sanyargatják. A Neching órakulum családját nagyra becsülik, és igényt tartanak véleményükre a fontos és kényes döntések időszakaiban. Példának okáért, a kínai invázió és a Dalai Láma ellen tervezett merénylet után az előző Neching órakulum rendelte el a Tibetből való menekülés időpontját.

Kuno közölte, hogy a Dalai Láma éppen nem tartózkodik McLeod Ganjban. A leghidegebb hónapokban Őszentsége dél-indiai kolostorokban tanít. Ugyanakkor azt is mondták, hogy többször fogok vele találkozni – így is lett.

December végére McLeod Ganj népessége jelentősen lecsökkent, mivel azok, akiknek lehetőségük volt délre emigrálni, el is mentek. Bár Kuno maradt a felelős vezető, úgy éreztem, itt az idő, hogy folytassam utazásom. Még több országot meg akartam látogatni, mielőtt terveim szerint augusztus végére visszatérek Los Angelesbe. Amikor elhagytam McLeod Ganj városát, meg voltam győződve arról, hogy ez a fantasztikus álom véget ért – vagy meg sem történt, vagy az egész csak egy villanás volt, egy gyűrődés időben és térben.

Utamat Indián, Srí Lankán, Bangladesen, Burmán (ma Mianmar), Thaiföldön, Malajzián, Szingapúron, Balin, Szumátrán és Jáván keresztül folytattam. Elkezdtem megérteni a kultúrák közötti óriási különbségeket, a különböző ábécéket és nyelveket, amelyek igazolták az ábécék származásával kapcsolatos elméletemet.

Srí Lankában lehettem, amikor levelem érkezett, amelyet Los Angelesből továbbítottak számomra. A levél meghívást tartalmazott a New Hampshire-ben levő, komoly elismerésnek örvendő művésztelepre az 1987. június végén kezdődő hathetes időszakra. Bár úgy terveztem, hogy augusztusban visszatérek Ázsiából Los Angelesbe, mégis nagyon örültem a meghívásnak, és el is fogadtam. Tehát, Indonéziából egyből a New Hampshire-i apró falucskában, Peterboroughba utaztam, ahol a MacDowell művésztelep megtalálható.

Napi sétáim alatt a telepen, a szénabálák formája lelkileg megemelkedett identitásokká kezdett átalakulni. Szentélyként, apró templomként láttam őket, amelyek különféle érzéseket és asszociációkat idéznek fel. Elképzeltem, hogy az egyik bálát egy nő istenség lakja. Más bálák a rokonaimra jellemző tulajdonságokat feltételeztek, vagy pedig szokatlan installációkat, amelyek titkos égi összehangolásokat rögzítenek. A közönséges szénabálák rendkívülivé váltak.

Ez az újonnan felfedezett látomás végig befolyásolta egész életemet. Kiderült, hogy a dolgokat különböző szinteken lehet látni és érezni, mivel a metafora az emberiség mágikus pénzname.

Szeptemberben írtam Kunónak, hogy októberben látogasson el Los Angelesbe. Előkészítettem nyolcvan szellemi vezető, politikai és oktatási alapítvány

és intézmény befolyásos vezetőinek, valamint a tibeti templomok lámáinak, geséinek és apátjainak fogadását. Jöttek Santa Barbarából, San Diegóból és San Franciscóból, hogy találkozzanak vele, megismerjék a tibeti helyzetet, fogalmuk legyen a folyamatos kínai invázióról, és híreket kapjanak a Dalai Lámáról.

Annak ellenére, hogy nem beszéltem tibetiül, tökéletesen megértettem és simán lefordítottam a szavait angolra a különböző városokból érkező lelkes és érdeklődő vendégeknek. Kuno magyarázata alapján, falra vetített térképeket készítettem a tibeti földrajz és történelem könnyebb megértése érdekében.

Az elkövetkezendő 33 évben, egészen az Újdelhiben bekövetkezett 2017-es haláláig, Kuno minden évben nálam lakott. Bár sok amerikai konferenciára beszerveztem előadónak, elbűvölő személyisége, intelligenciája és tudása révén ezeken kívül is rengeteg meghívást kapott, ennek megfelelően sokat utazott minden amerikai látogatása idején. 1994-ben mindketten amerikai útlevelet kaptunk, ami megkönnyíthette volna számára, hogy elutazzon Tibetbe. Tibetieknek tilos volt visszamennie Tibetbe, és bár ő az amerikai útlevéllel elutazhatott volna, de soha nem tette.

Az évek során rengeteg időt töltöttünk együtt. „Isten adta lánytestvérnek” hívott, és a „Shawa-Shawa-Deer-Deer (őzike-őzike)” nevet adta nekem, mert keresztnevem után álló mindkét vezetéknevű őzet jelent (Hirsch németül, Yelin lengyelül). Ez volt az egyike a bizonyítékoknak, melyek szerint valóban tibeti istenség vagyok, Zöld Tara, mivel minden templomi Buddha-ábrázolásnál két őz is látható. Buddha első tanítását az indiai Váránaszi melletti Szarvas-parkban tartotta. Kuno rendszeresen felállított egy oltárt Zöld Tara tiszteletére a házamban. Soha nem hittem teljesen oly sokszor ismételt, zavarba ejtő történeteinek, és mindig emlékeztettem rá, hogy „ez egy hitrendszer, ne vedd komolyan”. De ő meg volt győződve arról, hogy én vagyok Zöld Tara, és minél többet tudott meg rólam, annál jobban hitt ebben a meggyőződésében.

Abban a kiváltságos helyzetben voltam, hogy sok tibetivel találkozhattam: tudósokkal, gesékkal, apátokkal, tanítókkal, szent férfiakkal és nőkkel, amikor eljöttek hozzám meglátogatni Kunót és engem. És végre találkoztam a Dalai Lámával: felkértek, hogy találjak Őszentsége és 16 szerzetese számára lakóhelyet, amikor 1989-ben Los Angelesbe jön és Paszadénában bemutatja a Kálasakra gyakorlatot. Én voltam az egyetlen, aki személyesen találkozott a Dalai Lámával, és akinél nem volt fényképezőgép.

1988-ra lefektettem az alapokat, és Edward Wortz professzorral közösen megalapítottuk a World Treasures Alapítványt. Indítványoztuk, hogy Tibetet nyilvánítsuk világörökséggé, mert akkor védett lenne az ország, a tibetiek és kultúrájuk. A javaslatot, amit a világ több befolyásos vezető személyisége aláírt, nemzetközi konferenciákon és intézményeknek is előterjesztettem. A Dalai Láma, bár elismerte és aláírta a javaslatot, úgy vélte, hogy egyelőre túl veszélyes lenne továbbvinni az ügyet, mivel a kínaiakkal ismét egy lobbanékony területre tévedtek.

Kunóval az évek során nagyon sok várost látogattunk meg és rengeteg konferencián vettünk részt előadóként, ráadásul művészeti ösztöndíjasként az észak-arizonai Rim Intézetben töltöttük 1989 nyarát.

Amióta 1986-ban először találkoztunk McLeod Ganjban, azóta újra és újra hívtak, hogy menjek vissza. A Dalai Láma Namgyal kolostorában kaptam szobát. Azt mondták, hogy én voltam az első nő, akit ez a megtiszteltetés ért. Az

egyik szobában, ahol egyszer laktam, pont a közepén egy vén fa emelkedett a földtől egészen a következő emeletig. Kuno sokszor áthívott az irodájába és a lakásába, ami közvetlen összeköttetésben volt a Dalai Láma lakhelyével. Egy alkalommal, amikor a két lakás közös erkélyén állodogáltam, az örök rám, erre a betolakodó nőre fogták fegyvereiket addig, amíg Kuno nem tisztázta a helyzetet – lekiáltotta nekik, hogy Zöld Tara megtestesülése jött látogatóba.

Gyakran meghívtak vacsorázni Kunóval és más látogatókkal a Dalai Láma lakhelyére. Nagyon meghatódtam, amikor megkaptam Kuno e-mail-címét, amely azonos volt a Dalai Lámáéval. Az egyik legemlékezetesebb közös étkezésünk Kunóval és a Dalai Lámával a Láma magánétkezőjében történt, amikor levél alakú momót (hagyományos tibeti gombóc, hússal és zöldséggel töltve) szolgáltak fel, és minden egyes darabon, minden véna pontosan úgy látszott, mint egy igazi levélen.

Utoljára 2015-ben találkoztam Kunóval az indiai Újdelhiben. Már gyengélkedett, nem bírta a McLeod Ganj-i fagyos teleket, és ezért Delhiben élt, féltestvérének a lakásában. Izgatottan mutatta, hogy elkészült élete fő műve, Őszentisége életrajzának tizenkét kötete a Tibet Házban. Csodálatos napot töltöttünk együtt, sőt új Khadi ruhákat vásároltunk az örökké aktív életrajzíró számára. A következő évben, 2016-ban meglátogattam Los Angelesben, ismét bejelentkezés nélkül érkezett. Kinyitottam az ajtót, és ott állt szemmel láthatóan betegen. Azonnal elvittem a legközelebbi kórház sürgősségi osztályára. Valóban nagyon beteg volt, közel két hétig bent is tartották az ICU kórházban. Kunót nagyon megviselte, hogy többé nem képes felülemelkedni a halandóság korlátain. Két hónappal később, amikor egészségileg elég erősnek bizonyult, visszautazott Delhibe, és ott járt kórházból ki-be.

Rendszeresen telefonáltam, írtam neki, és testvérénél érdeklődtem felőle. Azt javasoltam, hogy Delhibe utazom és segítek ezen a különleges emberen. Hónapok múltak el válasz nélkül.

2017. január végén Sonam, Kuno testvére tudatta velem, hogy drága barátom nagyon betegen fekszik egy delhi kórházban. Az utolsó fényképet Kunóról 2017. februári 2-án kaptam, azon a napon, amikor 86 évesen elhunyt. Rendkívül nehéz szívvel írtam róla nekrológot és számos életrajz jellegű cikket különböző sajtóorgánumoknak. Hetekkel később a Tibet Sun említette Kuno halálát egy téves információkat tartalmazó cikkben. Kuno kérésére és párhuzamosan az én kívánságommal, harminc éven keresztül rendszeresen és alaposan meginterjúvoltam az életéről, ezenkívül számos információs anyagot gyűjtöttem különböző médiumoktól, amelyek hozzájárulhatnak a minden szempontból rendkívüli úriember és életrajzíró életrajzához.

Halála óta sikertelenül próbálom kideríteni, hogy volt-e búcsúztatása, emlékirata vagy archívuma Kunónak.

2019 szeptemberében meghívtak vendégművészek az Újdelhi Chandigarh művészeti egyetemre. Amikor ráértem, 12 órára kibéreltem egy taxit McCleod Ganjba, közel Dharamszalához, abban a reményben, hogy találok némi információt Kuno haláláról, testének elhelyezéséről.

Pont időben érkeztem a templomba, és végig ott maradtam a szertartáson. Megdöbbenett a tisztelet hiánya, különösen az idősebbek között, akik egymást

lökdőse próbáltak teához, kenyérhez jutni, és az aprópénzhez, amit osztogattak a szertartás alatt. Semmi nem hasonlított azokhoz a szertartásokhoz, amiken korábban részt vettem.

Minden megváltozott.

A következő napra találkozót hoztam tető alá Ngawang Yeshivel, a Tibeti művek és archívumok könyvtárának főtítkárával. Taxival mentem a könyvtárig kanyargó úton a Gangche Kyishong adminisztrációs és kormányzati komplexumig, amely félúton, a meredek hegyoldalon található a nyüzsgő várostól, Dharamszalától. Az olvasószobában vártam addig, amíg Ngawang Yeshi találkozni tudott velem második emeleti irodájában. Mondtam neki, hogy miért jöttem. Emlékezett, hogy amikor három éve utoljára látta Kunót, az életrajzíró azon a széken ült, amelyen most én. Viszont semmit nem tudott küldetésemről, és javaslata sem volt vele kapcsolatban. Nagyvonalúan elfogadta a filmem, amelyet Kuno utasítására a könyvtárnak adományoztam. A film, a *Reading the Landscape* Kuno főszereplésével készült, amelyben bemutatja Tibetet, a tibetieket és a tibeti nyelvet. Hogyan lehetséges, hogy egy olyan rangos embernek, mint a „figyelemre méltó Dhondup”, nincs kijelölt emlékműve?

A város, a könyvtár, az adminisztráció és a templom nyomasztóan különböztek attól, amilyenek régebbi látogatásaim során voltak. Közönséges turistává váltam McLeod Ganj városában. Viszont írtam egy levelet, amelyben találkozót kértem Őszentségétől, hogy megmutathassam neki legutóbbi filmem, ami megmutatta Kunót a Dalai Láma, a tibeti könyvtár és archívum számára, és hogy információt szerezzek Kuno halálával kapcsolatban. Első kérelmemet hivatalosan elutasították. A második kérelmemmel valamit elértem, de amiért valójában jöttem, azt elutasították.

Kuno Isten adat nővére és Zöld Tara megszűnt létezni. Nem hallom többet Kuno engem Shawa Shawának szólító pajkos hangját. Jó pár közeli barátom, akik ismerik a történetem, időnként Shawa Shawának és Deer Deernek szólítanak. A fantasztikus, egész életen át tartó fejezet lezárult. Tovább gyászolom kedves barátom elvesztését, és ezt a nagyszerű kultúrát, amellyel oly mélyen magához ölelt.

Észlelés nélkül nincs felismerés. Felismerés nélkül nincs létezés.

1958-ban Kuno volt Lhasa polgármestere. Amikor 1959-ben a Dalai Láma Kunót jelölte ki a tibeti hadseregének tábornokává a lhasai kínai invázió ellen, felmentették cölibátust is magában foglaló szerzetesi fogadalmából. Kuno a tibeti felkelés nélkülözhetetlen alakja volt Norbulingkában, a Dalai Láma nyári rezidenciájánál 1959. március 10-én. Kuno feladata volt Lhasa legszentebb templomának, a Jokhangnak védelme és megóvása. Ezek után, stratégia-
ilag ő szervezte meg a Dalai Láma és százfős kíséretének menekülését keresztül a Himaláján Indiába, a szabadságba.

Kuno két évvel volt idősebb az akkor tízéves Tenzin Gyatsónál, amikor a két fiú szerzetesnek tanult a lhasai templom iskolájában. Egy emlékezetes pillanatban, a fiatal Dalai Láma egy almát nyújtott Kunónak, és kijelentette, hogy ő lesz a bizalmasa, titkára és életrajzírója. A pappá szentelés, eme egyszerű cselekedet rendkívüli célokat tűzött Kuno elé.

Gyukics Gábor fordítása